

MATERIÁL Y

HISTORIOGRAFIA V HISTORICKOM ÚSTAVE SAV V ROKOCH 2017 – 2018

MÁRIA ĎURKOVÁ

ĎURKOVÁ, Mária. Historiography at the Institute of History of the Slovak Academy of Sciences, 2017–2018. *Historický časopis*, 2019, 67, 4, pp. 695-712, Bratislava.

The researchers of the Institute of History of the Slovak Academy of Sciences were responsible for successful and rich publication activity in 2017–2018. A wide range of works appeared on almost all chronological periods of Slovak history and on some selected problems from general history. They continue the positive work of Slovak historiography. The most important results appeared as output from academic projects supported by the domestic grant agencies: the Agency for Research and Development (APVV) and the grant agency MŠ SR VEGA. More than fifty books were published including individual and collective monographs, source editions, volumes of papers from academic conferences and popularizing publications by respected domestic and international publishers including VEDA, vydavateľstvo SAV, Nakladatelství Academia Praha, Peter Lang Verlag, Klartext Verlag Essen, and Biblion Media Leipzig.

Key words: Historiography. Institute of History of the Slovak Academy of Sciences. Slovakia. Academic research. Academic grant projects.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2019.67.4.5>

V rokoch 2017 – 2018 realizoval Historický ústav SAV základný historický výskum v celej tematickej a chronologickej šírke od najstarších období až po súčasnosť i vybraných problémov všeobecných dejín. Ťažiskové výskumné témy pracovníkov ústavu boli formulované s ohľadom na špecifické potreby slovenskej historiografie a zároveň zohľadňovali aj najnovšie európske trendy historického výskumu.

Výsledky tohto výskumu pracovníci sprostredkovali vedeckej, odbornej i širšej verejnosti prostredníctvom bohatej prednáškovej a pedagogickej činnosti i svojou rozsiahlou publikačnou činnosťou. Bolo vydaných okolo päťdesiat knižných publikácií, a to najmä individuálnych a kolektívnych monografií, vrátane

edícií prameňov a dokumentov, konferenčných i nekonferenčných zborníkov, bibliografických prác a katalógov. Okrem toho sa pracovníci ústavu podieľali na vypracovaní množstva vedeckých a odborných štúdií i článkov v renomovaných domácich a zahraničných časopisoch, ktorým v štúdiu z priestorových dôvodov nie je venovaná pozornosť. Aj v uplynulých dvoch rokoch boli publikované najvýznamnejšie práce v etablovaných domácich a zahraničných vydavateľstvách (VEDA, vydavateľstvo SAV, Literárne informačné centrum, vydavateľstvo RAK, Kalligram, Perfekt, Nakladatelství Academia Praha, Peter Lang Verlag, Klartext Verlag Essen, Biblion Media Leipzig). Zároveň treba zdôrazniť, že všetky práce vedeckých pracovníkov ústavu dosahujúce vysokú kvalitatívnu úroveň, vznikli ako výstupy z vedeckých grantov a projektov finančne podporovaných domácimi grantovými agentúrami. Pre fungovanie ústavu boli kľúčové najmä Agentúra pre výskum a vývoj (APVV), grantová agentúra Ministerstva školstva SR VEGA a v menšej miere aj Centrum excelentnosti SAV (CE SAV).

Práce, ktoré vznikli s podporou agentúry pre výskum a vývoj (APVV)

V kolekcii titulov zaujali v prvom rade publikácie, ktoré vznikli v rámci projektov APVV. Skúmanie postavenia jedinca v spoločnosti z interdisciplinárneho hľadiska je cieľom projektu APVV Individuum a spoločnosť – ich vzájomná reflexia v historickom procese. Celkovo v rámci tohto projektu vyšlo približne desať individuálnych a kolektívnych monografií. Dominujú predovšetkým práce z politických a vojenských dejín i výskum osobností.

V uplynulom období v odbornej i laickej verejnosti rezonovalo významné výročie: 500 rokov Lutherovej reformácie. Aj pracovníci Historického ústavu SAV sa prostredníctvom svojich textov výrazne podieľali na vedeckých aktivitách spojených s týmto výročím. Osobitne treba vyzdvihnúť kolektívnu publikáciu *Reformácia a jej dôsledky na Slovensku*, ktorej spoluvydavateľom je Historický ústav SAV a na ktorom autorsky a editorsky participovali Michal Bada, Viliam Čičaj, Eva Frimmová a Tünde Lengyelová. Kniha na základe najnovších vedeckých výsledkov približuje situáciu na území Slovenska pred reformáciou a v nasledujúcom období. Okrem uvedeného projektu APVV publikácia vyšla aj s podporou grantovej agentúry VEGA a jej projektu *Ponímanie a koncepcie novovekej historiografie*.¹

Tomáš Janura je spoluautorom monografie *Vidiecke šľachtické sídla vo Zvolenskej stolici*.² Kniha prináša najnovšie historické poznatky vychádzajúce

1 *Reformácia a jej dôsledky na Slovensku*. Eds. Eva Frimmová, Mária Kohútová. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave; Bratislava: Historický ústav SAV; Slovenská historická spoločnosť pri SAV, Sekcia pre cirkevné dejiny, Sekcia pre dejiny knižnej kultúry, 2018. 356 s. ISBN 9788381110839.

2 JANURA, Tomáš – FILLOVÁ, Eubica – ŠIMKOVIC, Pavol. *Vidiecke šľachtické sídla v Zvo-*

z podrobných výskumov archívov, ako aj najnovších pamiatkových výskumov niekdajšieho historického regiónu. Svojím zameraním nadväzuje na už vydané monografie o šľachtických sídlach v iných historických regiónoch Slovenska.³

Portrét jednej z najvýznamnejších osobností Uhorského kráľovstva v prvej polovici 17. storočia Pavla Pálffyho (1592 – 1653) vykresľuje vo svojej monografii *Barokový aristokrat* Anna Fundárková. Všíma si nielen život a bohatú politickú kariéru Pálffyho, ale aj jeho intenzívny záujem o stavebné projekty na území dnešného Slovenska (hrad v Bojniciach, štyri veže Bratislavského hradu a fresky v Pálffyho paláci na Zámockej ulici v Bratislave), ktoré svedčia o jeho niekdajšej moci, sláve a bohatstve. Kniha bola financovaná aj z projektu VEGA Politické skupiny ako determinanti stavovskej politiky v Uhorskom kráľovstve v období raného novoveku.⁴

Významnej osobnosti 19. storočia je venovaná kolektívna monografia *Josef Miloslav Hurban – osobnosť v spoločnosti a reflexii*, ktorú zostavili Daniela Kodajová a Peter Macho. Okrem nich sa na tvorbe monografie z Historického ústavu SAV autorsky podieľali aj Marcela Bednárová a Ivona Kollárová. Kniha prináša nové prístupy k dielu a životu J. M. Hurbana v našej spoločnosti pohľadom viacerých spoločenskovedných disciplín. Obohacuje doteraz sterilný obraz národného hrdinu o individuálne ľudské črty, príbehy a vzťahy rodinného, priateľského, národného, sociálneho, umeleckého, politického a medzikonfesionálneho charakteru. V neposlednom rade skúma aj miesto, aké sa mu pripisuje v kolektívnej pamäti v historickom procese.

V rámci zvýšeného záujmu o „osmičkové výročia“ sa vedecký záujem pracovníkov HÚ SAV obrátil k udalostiam a osobnostiam roku 1968 v Československu. Kľúčovým vedeckým výsledkom bolo vydanie dosiaľ najrozsiahlejšej a najpodrobnejšej biografie Alexandra Dubčeka, na ktorej sa podieľali dve desiatky renomovaných slovenských a českých historikov. Kniha, ktorú pod názvom *Dubček* editorsky pripravili Miroslav Londák a Slavomír Michálek, prináša množstvo nových, doteraz neznámych faktov z Dubčekovho súkromného

lenskej stolici.. [s. l.]: Spoločnosť Kolomana Sokola, 2016. 134 s. ISBN 9788089756100.

3 JANURA, Tomáš. *Vidiecke šľachtické sídla v Liptovskej stolici.* [s. l.]: Žilinský samosprávny kraj, Liptovská galéria Petra Michala Bohúňa v Liptovskom Mikuláši, v spolupráci s Historickým ústavom SAV, 2008. 127 s. ISBN 9788085706451.

JANURA, Tomáš – ČAJKA, Michal. *Vidiecke šľachtické sídla v Oravskej stolici.* Anglický preklad Blanka Szeghyová (s. 108-109). [s. l.]: Liptovská galéria Petra Michala Bohúňa v Liptovskom Mikuláši; Historický ústav SAV, 2011. 118 s. ISBN 9788085706512.

JANURA, Tomáš – ZVEDELOVÁ, Kristína – SOBOLA, Marek. *Vidiecke šľachtické sídla v Turčianskej stolici.* Bratislava: Spoločnosť Kolomana Sokola s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR; Historický ústav SAV, 2014. 198 s. ISBN 9788089756025.

4 FUNDÁRKOVÁ, Anna. *Barokový aristokrat.* Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2018. 231 s. ISBN 9788022416948.

života a jeho politického pôsobenia. Autorsky sa na tvorbe monografie podieľali viacerí pracovníci ústavu: Juraj Benko, Ľudovít Hallon, Adam Hudek, Vlasta Jaksicsová, Miroslav Londák, Elena Londáková, Slavomír Michálek, Jan Pešek, Stanislav Sikora a Jozef Žatkuliak. Kniha vznikla aj financovaním z projektu VEGA Povojnové Slovensko – od ľudovej demokracie cez komunizmus k demokratickej SR.⁵

Studená vojna ako fenomén 20. storočia je predmetom záujmu Slavomíra Michálka. Autor vo svojej monografii *Rivali a partneri studenej éry* ponúka čitateľom svoj pohľad na osudy protagonistov studenej vojny (Churchilla, Stalina, Kennana, Kennedyho, Johnsona, Adenauera, de Gaulla, Nixona, Kissingera, Chruščova, Brežneva, Reagana, Castra, Kohla i Gorbačova). Kniha bola financovaná aj z projektu Vega Studená vojna a stredovýchodná Európa: niektoré aspekty jej vývoja v čase a priestore.⁶

Aj ďalšia publikácia *Muži diplomacie. Slováci na významných postoch československej zahraničnej služby* je venovaná významným osobnostiam 20. storočia. Na jej tvorbe sa podieľal autorský kolektív pod vedením Slavomíra Michálka: Bohumila Ferenčuhová, Matej Hanula, Vlasta Jaksicsová, Michal Kšiňan a Dušan Segeš. Autori opisujú životné osudy jedenástich slovenských diplomatov (M. R. Štefánik, Bohdan Pavlů, Štefan Osuský, Milan Hodža, Ladislav Szatmáry, Vladimír Martin Palic, Vladimír Svetozar Hurban, Juraj Slávik, Ivan Krno, Ján Papánek, Vladimír Clementis) a poukazujú na ich osobitý význam pre spoločnosť a štát.⁷

Problematickou politických dejín sa zaoberá monografia *Slovensko – evropský príbeh*, ktorú vypracoval široký autorský kolektív pod vedením Miroslava Londáka, Slavomíra Michálka a Petra Weissa.⁸ Z Historického ústavu SAV na nej autorsky participovali: Valerián Bystrický, Ľudovít Hallon, Miroslav Londák, Elena Londáková, Slavomír Michálek, Miroslav Sabol, Milena Sokolová, Milan Zemko a Jozef Žatkuliak. Ambíciou autorov bolo predstaviť cestu Slovenska k jeho samostatnosti v 20. storočí a zachytiť tendencie spoločenského vývoja po 1. januári 1993. Snahou autorov bolo poskytnúť v prvom rade českým čitateľom dostatok informácií o modernom Slovensku ako súčasť Európskej únie a jeho vývoji v širších historických súvislostiach.

5 *Dubček*. Eds. Miroslav Londák, Slavomír Michálek. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV; Historický ústav SAV, 2018. 532 s. ISBN 9788022416511.

6 MICHÁLEK, Slavomír. *Rivali a partneri studenej éry*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV; Historický ústav SAV, 2017. 560 s. ISBN 9788022416023.

7 *Muži diplomacie: Slováci na významných postoch československej zahraničnej služby*. Zost. Slavomír Michálek. Liptovský Mikuláš: Spolok Martina Rázusa, 2018. 574 s. Sláva Šfachetným, V. ISBN 9788097201654.

8 *Slovensko-evropský príbeh*. Zost. Miroslav Londák, Slavomír Michálek, Peter Weiss. Praha: Academia, 2018. 340 s. ISBN 9788020028822.

Ako už bývalo v minulosti dobrým zvykom, aj v uplynulých dvoch rokoch pripravil Historický ústav svojim vedeckým pracovníkom pri príležitosti významných okrúhlych životných jubileí dve kolektívne monografie. Roku 2017 vyšla kolektívna monografia *Vojak medzi civilmi, civil medzi vojakmi. Vzťahy armády a spoločnosti v období modernizácie*. Pocta Vojtechovi Danglovi pri príležitosti životného jubilea kolegu a historika Vojtecha Dangla.⁹ Na jej tvorbe sa podieľal široký autorský kolektív. Z Historického ústavu SAV sú to: Marcela Bednárová, Valerián Bystrický, Gabriela Dudeková, Štefan Gaučík, Roman Holec, Ivan Kamenec, Daniela Kodajová, Ivona Kollárová, Dušan Kováč, Eva Kowalská, Michal Kšiňan, Ingrid Kušnieráková, Peter Macho, Elena Mannová, Miloslav Szabó a Peter Šoltés pod vedením Gabriely Dudekovej a Eleny Mannovej. Obsahuje príspevky z problematiky vojenských dejín od 18. storočia o habsburskej armáde, jej sociálnych a materiálno-kultúrnych podmienkach, o kariérom vzostupe vojakov šľachtického pôvodu v časoch Márie Terézie, ďalej si všima vývin armády v 19. storočí, vojvodcov v historickej pamäti, dôstojníkov a vojakov v období 1. svetovej vojny až po obdobie medzivojnovnej ČSR a jej armádu a bezpečnosť.

Druhá jubilejná monografia *Historik a dejiny. V česko-slovenskom storočí osudových dátumov*. Jubileum Ivana Kamenca je venovaná životnému jubileu významného slovenského historika Ivana Kamenca.¹⁰ Pripravil ju kolektív autorov pod vedením Jaroslavy Roguľovej a Vlasty Jaksicovej: Vojtech Dangl, Martina Fiamová, Bohumila Ferenčuhová, Ľudovít Hallon, Matej Hanula, Ján Hlavinka, Roman Holec, Barbora Jakobyová, Vlasta Jaksicsová, Ľubica Kázmerová, Dušan Kováč, Elena Londáková, Katarína Mešková Hradská, Slavomír Michálek, Linda Osyková, Jan Pešek, Zuzana Poláčková, Martin Posch, Jaroslava Roguľová, Miroslav Sabol, Alžbeta Sedliaková, Michal Schvarc, Miloslav Szabó a Marina Zavacká. Publikácia prináša rôznorodé príspevky z moderných slovenských dejín 20. storočia, ako sú antisemitizmus, holokaust, Slovenské národné povstanie, osobnosti v dejinách, problematika bývania, športu a školstva, medzinárodné vzťahy, kultúrne dejiny, ekonomická a vojenská problematika. Kniha vznikla aj vďaka projektu VEGA Slovensko za medzivojnovnej ČSR a za vojnovnej SR – otázky diskontinuity a kontinuity v politike, hospodárstve, spoločnosti a kultúre.

9 *Vojak medzi civilmi, civil medzi vojakmi: vzťah armády a spoločnosti v období modernizácie: pocta Vojtechovi Danglovi*. Eds. Gabriela Dudeková, Elena Mannová. Bratislava: Spoločnosť PRO HISTORIA vo Vede, 2017. 511 s. ISBN 9788089910014.

10 *Historik a dejiny: v česko-slovenskom storočí osudových dátumov. Jubileum Ivana Kamenca*. Zost. Jaroslava Roguľová, Vlasta Jaksicsová. Bratislava: Historický ústav SAV vo Vede, vydavateľstve SAV, 2018. 583 s. ISBN 9788022416535.

Posledným výstupom v rámci projektu APVV Individuum a spoločnosť – ich vzájomná reflexia v historickom procese je monotematické číslo internetového časopisu *Forum Historiae: Výstúpenia z vojen: od napoleónskych vojen po druhú svetovú vojnu*, ktoré je výstupom medzinárodnej konferencie zorganizovanej francúzsko-česko-slovenskou komisiou historikov.¹¹ Autormi z HÚ SAV sú Bohumila Ferenčuhová, Dušan Kovač, Michal Kšiňan a Katarína Mešková Hradská. Bohumila Ferenčuhová a Michal Kšiňan sú aj zároveň spoluzostavovateľmi čísla. Francúzski, českí a slovenskí historici tu predstavili teoreticky aj na konkrétnych príkladoch z dejín nové prístupy historiografie k uvedenej problematike.

Elity patria v súčasnosti medzi dôležité témy spoločenského a historického výskumu. Ambíciou projektu APVV Kontinuity a diskontinuity politických a spoločenských elít na Slovensku v 19. a 20. storočí bolo prispieť k hlbšiemu porozumeniu fenoménu moci nielen v kontexte strednej Európy ale aj v širšom európskom a svetovom rozmere. V rámci tohto projektu vyšlo v uplynulom období tiež viacero zaujímavých knižných titulov. V prvom rade treba spomenúť úspešný projekt kritického vydávania výberu originálnych historických prameňov v rámci edície Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov. Boli vydané ďalšie dva diely tejto edície a to: *Slováci a nástup socializmu. Budovateľské obdobie komunistického režimu*¹² a druhý pod názvom *Slováci a Československá socialistická republika. Liberalizácia, normalizácia a pád komunistického režimu*,¹³ ktoré zachytávajú vyše štyridsať rokov najnovšej slovenskej histórie – obdobie Československej socialistickej republiky. Obidva diely vznikli pod vedením Jaroslavy Rogulovej a podieľal sa na nej autorský kolektív: Jakub Drábik, Miroslav Londák, Elena Londáková, Ján Pešek, Miroslav Sabol a Stanislav Sikora.

Marína Zavacká pripravila nielen pre širokú laickú verejnosť, ale aj pre bádateľov venujúcim sa problematike slovenského štátu a jeho totalitným prejavom reedíciu spomienok Márie Janšákovvej, manželky významného vedeckého

11 *Výstúpenia z vojen: od napoleónskych vojen po druhú svetovú vojnu: Forum Historiae 2/2018*. Zost. Bohumila Ferenčuhová, Michal Kšiňan, Antoine Mares, Milena Lenderová. Bratislava: Historický ústav SAV, 2018. Dostupné na internete: <<http://forumhistoriae.sk/web/10180/185> ISSN 1337-6861 [cit. 2019-10-16].

12 ROGULOVÁ, Jaroslava – LONDÁK, Miroslav – LONDÁKOVÁ, Elena – PEŠEK, Jan – SABOL, Miroslav – SIKORA, Stanislav. *Slováci a nástup socializmu: budovateľské obdobie komunistického režimu*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2017. 238 s. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov, XIII.c. ISBN 9788085501698.

13 ROGULOVÁ, Jaroslava – DRÁBIK, Jakub – LONDÁK, Miroslav – LONDÁKOVÁ, Elena – PEŠEK, Jan – SABOL, Miroslav – SIKORA, Stanislav. *Slováci a Československá socialistická republika: liberalizácia, normalizácia a pád komunistického režimu. XIII d. 1*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2018. 190 s. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov. ISBN 9788085501711.

a kultúrneho činiteľa Štefana Janšáka, na jej pobyt v koncentračnom tábore Ilava pod názvom *Ludácka prevýchova. Mária Janšáková v Ilave roku 1939 a jej Cela č. 20*.¹⁴ Predložené spomienky sú v slovenskom kontexte jedinečným historickým prameňom, ktorý autorka obohatila o odborné fundovaný pohľad na tematiku vojnovnej slovenskej republiky.

Kolektívna monografia *Dva režimy jednej krajiny* prináša nové pohľady, témy, fakty, paralely a úvahy o slovenskom národnom príbehu 20. storočia.¹⁵ Porovnáva život na Slovensku v dvoch diametrálne odlišných obdobiach: od roku 1918, keď bolo Slovensko súčasťou Československej republiky a jej parlamentnej demokracie, a od roku 1939 (obdobie Slovenského štátu), ktorý zavádzal autoritatívny režim s totalitnými prvkami. Na jej tvorbe sa podieľal autorský kolektív pod vedením Jaroslavy Roguľovej: Juraj Benko, Anna Falisová, Martina Fiamová, Ľudovít Hallon, Matej Hanula, Maroš Hertel, Vlasta Jaksicsová, Linda Osyková a Miroslav Sabol. Okrem projektu APVV Kontinuity a diskontinuity politických a spoločenských elít na Slovensku v 19. a 20. storočí, kniha vznikla aj vďaka podpore projektu VEGA Politická integrácia spoločensky marginalizovaných vrstiev v období vzostupu masovej politiky a demokratizácie spoločnosti na Slovensku od konca 19. storočia do roku 1939.

Monotematické číslo online časopisu *Forum Historiae: Elity na Slovensku v 19. a 20. storočí* je venované netradičným pohľadom na zmeny režimov a diskontinuitám na Slovensku v uvedenom období.¹⁶ Zostavovateľmi čísla sú Peter Šoltés a Ladislav Vörös, ktorí sú zároveň aj autormi príspevkov. Okrem nich autorsky do časopisu prispeli z HÚ SAV ešte József Demmel, Ingrid Kušniráková a Štefan Gaučík.

Posledným knižným titulom, ktorý vyšiel v rámci projektu APVV Kontinuity a diskontinuity politických a spoločenských elít na Slovensku v 19. a 20. storočí, je útlá knižočka komentovanej dobovej korešpondencii a publicistike o Božene Slančíkovej Timrave, „*S vareškou odjakživa nesympatizuje a sekerou sa rada zapodievala*“ – *Božena Slančíková Timrava v zrkadle dobovej korešpondencie a publicistiky*, ktorú editorsky pripravil Karol Hollý.¹⁷

Výskum stredovekých hradov patrí k dlhodobým témam pracovníkov HÚ SAV. Riešiteľské kolektívy autorov publikovali v minulom období rozsiahle

14 ZAVACKÁ, Mária. *Ludácka prevýchova: Mária Janšáková v Ilave roku 1939 a jej Cela č. 20*. Bratislava: Artforum, 2018. 198 s. ISBN 9788081502101.

15 *Dva režimy jednej krajiny*. Zost. Jaroslava Roguľová. Bratislava: VEDA, 2017. 214 s. ISBN 9788022416252.

16 *Elity na Slovensku v 19. a 20. storočí: Forum historiae 1/2018*. Zost. Ladislav Vörös, Peter Šoltés. Bratislava: Historický ústav SAV, 2018. Dostupné na internete: <<http://forumhistoriae.sk/web/10180/183>>. ISSN 1337-6861 [cit. 2019-10-16].

17 HOLLÝ, Karol. „*S vareškou odjakživa nesympatizuje a sekerou sa rada zapodievala*“. Lučenec: Vydalo mesto Lučenec; Živena, spolok slovenských žien, 2017. 36 s. ISBN 9788097283506.

kolekcie monografií a štúdií s touto tematikou. Kľúčovým výstupom projektu APVV Stredoveké hrady na Slovensku. Život, kultúra, spoločnosť je kolektívna monografia Daniely Dvořákovéj s rovnomenným názvom *Stredoveké hrady na Slovensku. Život, kultúra, spoločnosť*, na ktorej autorsky participovali aj viacerí medievisti z HÚ SAV: Peter Bystrický, Miriam Hlavačková, Pavol Hudáček, Ján Lukačka, Žofia Lysá, Ján Steinhübel, Maroš Oravec a Martin Štefánik.¹⁸ Ide o jedinečné dielo, ktoré osobitným spôsobom posúva stav poznania o fenoméne stredovekých hradov v slovenskej a stredoeurópskej medievistike. Okrem častí venovaných rôznym aspektom výskumu stredovekých hradov obsahuje aj prvý kompletný súpis všetkých stredovekých hradov na Slovensku.

Hlavným cieľom projektu APVV Od denára k euru. Fenomén peňazí v dejinách Slovenska od stredoveku po súčasnosť, riešený na HÚ SAV je otváranie nových alebo málo spracovaných otázok o úlohe peňazí v dejinách Slovenska na základe nového pramenného výskumu a nových metód európskej a svetovej historiografie. V rámci tohto projektu vyšla v uplynulom období jedna individuálna monografia a to od Miroslava Londáka *Šikova ekonomická reforma a Slovensko*.¹⁹ Autor sa venuje podrobnej analýze príbehu reformy Ota Šika, ktorá zasiahla všetky súčasti spoločenského vývoja v Československu v 60. rokoch 20. storočia a mala dosah nielen na hospodársky vývoj, no i na sféru politickú a sociálnu. Publikácia vyšla aj vďaka podpore grantovej agentúry VEGA Povojnové Slovensko – od ľudovej demokracie cez komunizmus k demokratickej SR.

Problematikou z dejín architektúry a urbanizmu sa zaoberá projekt APVV Nezamýšľané mesto: Architektonické a urbanistické koncepcie 19. a 20. storočia v mestskej štruktúre Bratislavy. Roku 2018 vyšla v rámci tohto projektu *Ročenka slovenskej architektúry 2016/2017*, ktorej spolueditorkou je Henrieta Moravčíková. Autorsky sa na tvorbe ročenky podieľali: Henrieta Moravčíková, Katarína Haberlandová, Peter Szalay a Laura Pastoreková.²⁰ Kniha vyšla aj s podporou projektu VEGA Neplánované mesto: architektonické a urbanistické koncepcie 20. storočia a ich priemet do mestskej štruktúry Bratislavy.

Práce, ktoré vznikli v rámci Centra excelentnosti SAV (CE SAV)

Zámerom projektu CE SAV Hrady na Slovensku. Interdisciplinárny prierezový pohľad na fenomén hradov bolo predstaviť hrady na Slovensku ako komplexný

18 DVOŘÁKOVÁ, Daniela a kol. *Stredoveké hrady na Slovensku: život, kultúra, spoločnosť*. Bratislava: VEDA; Historický ústav SAV, 2017. 511 s. ISBN 9788022416085.

19 LONDÁK, Miroslav. *Šikova ekonomická reforma a Slovensko*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV; Historický ústav SAV, 2018. 222 s. ISBN 9788022416870.

20 *Ročenka slovenskej architektúry 2016/2017 = Slovak Architecture Yearbook 2016/2017*. Eds. Henrieta Moravčíková, Andrea Kellő Žáčková. Bratislava: SLOVART, 2018. 167 s. ISBN 9788055632575.

fenomén z pohľadu historicko-antropologického, kultúrno-spoločenského, vojenského a hospodárskeho počas celej ich existencie. Vďaka nemu vydal Pavol Hudáček monografiu *Castrum Salis. Severné pohraničie Uhorska okolo roku 1000*. Skúma v nej počiatky dnes zaniknutého hradu v Šariši na základe historického rozboru najstarších uhorských prameňov, najmä kroník.²¹ Okrem už spomenutého projektu publikácia vznikla aj v rámci projektu VEGA Sociálny a demografický vývoj miest na Slovensku v stredoveku.

Publikácie, ktoré vznikli s podporou projektov VEGA

Aj v rámci projektov VEGA vzniklo v rokoch 2017 – 2018 viacero zaujímavých knižných publikácií. Ich obsahová stránka je rôzna. Prinášajú témy najmä z dejín miest, politických a cirkevných dejín v širokom chronologickom rámci od stredoveku do súčasnosti.

Kolektívna monografia *Stredoveké mesto a jeho obyvatelia* sa popri ekonomickom a obchodnom hľadisku venuje aj mnohým ďalším aspektom fungovania stredovekých miest na území dnešného Slovenska, zasadených do celouhorskeho a sčasti aj do európskeho kontextu.²² Na jej tvorbe sa autorsky podieľali pracovníci Historického ústavu SAV Mária Ďurková, Pavol Hudáček, Ján Lukačka, Žofia Lysá a Ján Steinhübel pod vedením Martina Štefánika. Publikácia vznikla vďaka grantovému projektu VEGA Sociálny a demografický vývoj miest na Slovensku v stredoveku.

Roku 2015 si odborná verejnosť pripomenula 500. výročie významnej udalosti, ktorá sa odohrala v stredoeurópskom priestore na prahu novoveku. V odbornej literatúre je známa ako Prvý viedenský kongres, ktorého viacmesačné rokovania prebiehali v Bratislave. Na ňom došlo k vzniku habsbursko-jagelovskej aliancie. Pri tejto príležitosti vyšla kolektívna monografia *Prelomové obdobie dejín (politika, spoločnosť, kultúra v roku 1515)*, ktorá prináša čitateľom niekoľko zaujímavých a konkrétnych pohľadov a analýz, ktoré prispeli do mozaiky slovenských i stredoeurópskych dejín na prelome stredoveku a novoveku.²³ Z Historického ústavu SAV na jej tvorbe autorsky a editorsky participovali Michal Bada, Viliam Čičaj a Martin Štefánik pod vedením Evy Frimmovej. Kniha vznikla v rámci projektu VEGA Ponímanie a koncepcie novovekej historiografie.

21 HUDÁČEK, Pavol. *Castrum Salis: severné pohraničie Uhorska okolo roku 1000*. Bratislava: Historický ústav SAV vo VEDE, vydavateľstve SAV, 2016. 477 s. ISBN 9788022415354.

22 *Stredoveké mesto a jeho obyvatelia*. Zost. Martin Štefánik. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV; Historický ústav SAV, 2017. 352 s. ISBN 9788022416092.

23 FRIMMOVÁ, Eva (Ed.). *Prelomové obdobie dejín: (politika, spoločnosť, kultúra v roku 1515)*. Bratislava: Historický ústav SAV vo vydavateľstve Igor Ilit' – RádioPrint, 2017. 405 s. ISBN 9788089867028.

Historici, dlhoroční spolupracovníci a kolegovia zo strednej a mladšej generácie pripravili k významnému životnému jubileu Bohumily Ferenčuhovej kolektívnu monografiu *Slovensko a Európa. Medzi demokraciou a totalitou*.²⁴ Knihu pripravil pod vedením Mateja Hanulu a Michala Kšiňana široký autor-sky kolektív z Historického ústavu SAV: Róbert Arpáš, Juraj Benko, Valerián Bystrický, Ľudovít Hallon, Katarína Mešková Hradská, Ivan Kamenec, Ľubica Kázmerová, Miroslav Londák, Linda Osyková, Jan Pešek, Pavol Petruf, Martin Posch, Miroslav Sabol, Alžbeta Sedliaková, Stanislav Sikora a Jozef Žatkuliak. Jednotlivé kapitoly monografie reflektujú politický, kultúrny, sociálny vývoj Slovenska a Európy v 20. storočí, ktoré sú najbližšie vedeckému záujmu jubilančky. Prácu podporila agentúra VEGA v rámci projektu Formovanie zahraničnopolitického myslenia slovenských politických elít a spoločnosti v rokoch 1918 – 1939.

Kolektívna publikácia *Revolúcia v susedstve. Maďarská revolúcia v roku 1956 a Slovensko*, na ktorej editorsky a autorsky participovali z HÚ SAV Slavomír Michálek a Štefan Gaučík, vznikla ako výsledok spolupráce Historického ústavu SAV, budapeštianskeho Výboru pamäti národa a Fórum inštitútu pre výskum menšín.²⁵ Jej cieľom je rozšírenie existujúcich poznatkov a otvorenie nových oblastí výskumu v tejto medzinárodne známej udalosti v období tzv. studenej vojny. Kniha je zároveň aj čiastkovým výsledkom grantovej úlohy VEGA Studená vojna a stredovýchodná Európa: niektoré aspekty jej vývoja v čase a priestore.

Publikačná činnosť ústavu v rámci ústavných projektov, medzinárodných projektov i mimoprojektovej činnosti

Aj tu bola publikačná činnosť ústavu v uplynulom období bohatá a rozsiahla. Výsledkom je vyše dvadsať vydaných syntéz, individuálnych i kolektívnych monografií, pramenných edícií a zborníkov zo starších, ale i novších a najnovších dejín z rôznorodou tematikou. Po syntézach slovenských dejín je u nás stále pomerne značný dopyt. Publikácia *Slovenské dejiny II. 1526 – 1780* od Michala Bada je zatiaľ posledným doteraz vydaným zväzkom série slovenských dejín, ktorú začalo od roku 2008 vydávať Literárne informačné centrum.²⁶ Doteraz

24 *Slovensko a Európa medzi demokraciou a totalitou: kapitoly z dejín 20. storočia k jubileu Bohumily Ferenčuhovej*. Zost. Matej Hanula, Michal Kšiňan. Bratislava: Historický ústav SAV vo Vede, vydavateľstve SAV, 2017. 318 s. ISBN 9788022415644.

25 *Revolúcia v susedstve: maďarská revolúcia v roku 1956 a Slovensko*. Eds. Attila Simon, Slavomír Michálek. Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín; Bratislava: Historický ústav SAV; Budapešť: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2017. 177 s. ISBN 9788089249978.

26 BADA, Michal. *Slovenské dejiny: 1526 – 1780. II*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2017. 385 s. ISBN 9788081191039.

bolo vydaných päť zväzkov, ktoré však nevznikli v chronologickom poradí, ale zrejme podľa toho, ako sa vydavateľstvu podarilo zohnať autorov na túto prácu. Druhý zväzok Slovenských dejín zachytávajúci obdobie od moháčskej bitky po koniec vlády Márie Terézie (1526 – 1780) vznikol až po dlhšej prestávke. Autorovi sa tu podarilo sumarizovať najnovšie výsledky slovenskej historiografie a podať čitateľom plnohodnotný prehľad vývoja v 16. – 18. storočí, ktorý v našej historiografii doteraz chýbal.

Je potešiteľné, že aj v uplynulom období rástol počet prác venovaných viac-menej známym osobnostiam našich národných dejín. Ivan Guba je spolueditorom a spoluautorom kolektívnej publikácie *Jozef Lettrich a jeho doba* venovanej jednému z významných politikov 20. storočia.²⁷ Autorsky sa na knihe z HÚ SAV podieľali ešte Róbert Arpáš, Matej Hanula, Ľudovít Hallon a Miroslav Sabol, ktorí čitateľom sprostredkovali širší záber na dobu a prostredie, v ktorom J. Lettrich žil a pôsobil.

Jakub Drábik vo svojej monografii *Fašista. Príbĕh sira Oswalda Mosleyho* analyzoval okrem podrobného výskumu britskej politiky a ekonomiky výrazný typ medzivojnového extrémizmu – britského fašizmu.²⁸

Pri príležitosti storočnice československého štátu vydalo české vydavateľstvo Academia v spolupráci s vydavateľstvom Historický ústav AV ČR jubilejné vydanie slávnostných prednášok venovaných tomuto výročiu: *Československo. Náš spoločný domov*, na ktorom sa autorsky podieľal Roman Holec.²⁹

Monografia *Dejiny židovskej komunity v Dolnom Kubíne (A history of the Jewish Community in Dolný Kubín)*, na ktorej autorsky participovala Barbora Jakobyová, priniesla čitateľom nový ucelený pohľad na dejiny židovskej komunity na území Dolného Kubína od 18. storočia do 20. storočia, s dôrazom na obdobie slovenského štátu. Kniha vznikla vďaka projektu Izraelskej obchodnej komory na Slovensku a vyšla v dvojjazyčnej slovensko-anglickej verzii.³⁰

Róbert Arpáš je spoluautorom monografie *The City and Region against the Backdrop of totalitarianism: Images from the Life in the Slovak Republic*

27 GUBA, Ivan – SYRNÝ, Marek a kol. *Jozef Lettrich a jeho doba*. Nadácia Jozefa Lettricha v Martine; Fakulta medzinárodných vzťahov a politických vied UMB v Banskej Bystrici; Múzeum Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici; Bratislava: Historický ústav SAV; Štátny archív v Bratislave; Ústav politických vied SAV, 2016. 325 s. ISBN 9788097256159.

28 DRÁBIK, Jakub. *Fašista: príběh sira Oswalda Mosleyho*. Praha: Academia, 2017. 500 s. + 32 s. obrazových príloh. ISBN 9788020026798.

29 HOLEC, Roman – NĚMEČEK, Jan. *Československo. Náš společný domov: slávnostní přednášky Akademie věd České republiky*. Praha: Nakladatelství Academia; Historický ústav, 2018. 81 s. ISBN 978802002933.

30 JAKOBYOVÁ, Barbora – NIŽŇANSKÝ, Eduard. *A history of the Jewish Community in Dolný Kubín = Dejiny Židovskej komunity v Dolnom Kubíne*. Bratislava: Izraelská obchodná spoločnosť na Slovensku, 2018. 240 s. (slov.)+ 240 s. (angl.). ISBN 9788097195441.

(1939–1945) *Illustrated by the City of Nitra and Its Surroundings*, ktorá vyšla v renomovanom zahraničnom vydavateľstve Peter Lang v minulom roku. Kniha živo vykresľuje totalitný režim na Slovensku počas druhej svetovej vojny a jeho vplyv na nitriansky región a mesto Nitra.³¹

Editor Štefan Gaučík priniesol nové poznatky a pohľady na vplyvného politického lídra maďarskej menšiny v medzivojnovom Československu Ödöna Tarjána (1812 – 1946) v edícii dokumentov a prameňov *Az Állameszme kritikusa. Tarján Ödön válogatott kisebbség és gazdaságpolitikai beszédei és írásai*.³²

Pracovníci Historického ústavu SAV sa v uplynulých dvoch rokoch významnou mierou podieľali na fungovaní bilaterálnych a trilaterálnych komisií historikov. Výsledkom dlhoročnej spolupráce medzi slovenskými a maďarskými historikmi, ktorú inštitucionálne zastrešuje slovensko-maďarská komisia historikov, bolo založenie novej edičnej rady Kor/ridor könyvek (Kor/ridor knihy). Pôvodne Kor/ridor začal vychádzať ako periodikum so zameraním na výskum dejín menších na slovenskom a maďarskom území. Od roku 2014 si kladie za cieľ predstavovať odbornej i laickej verejnosti historické práce prinášajúce do vzájomnej diskusie o spoločných dejinách nové poznatky a nespracované či obchádzané témy. V rokoch 2017 – 2018 vyšli dva zväzky tejto edície, na ktorých sa autorsky alebo editorsky podieľali pracovníci HÚ SAV. József Demmel je spolueditorom dokumentov venovaných békeščabianskemu kňazovi a historikovi Ladislavovi Haanovi: „*aki tót pap létére is magyar író*“ *Haan Lajos levelei és visszaemlékezései*.³³ Druhým je zborník z medzinárodnej konferencie o etnických a konfesionálnych vzťahoch dolnozemskej Slovákov v Uhorsku/Maďarsku v 19. – 20. storočí *Konfesia a národ. Kontexty konfesionálnej a národnej identity slovenskej spoločnosti v 19. a 20. storočí*, na ktorom sa a editorsky a autorsky podieľal József Demmel a do zborníka autorsky prispel aj Peter Šoltés.³⁴

31 PALÁRIK, Miroslav – MIKULÁŠOVÁ, Alena – HETÉNYI, Martin – ARPÁŠ, Róbert. *The City and Region Against the Backdrop of Totalitarianism: Images from the Life in the Slovak Republic (1939–1945), Illustrated by the City of Nitra and its Surroundings*. Wien: Peter Lang; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Warszawa; Berlin, 2018. 280 s. Studies in Politics, Security and Society, 17. ISBN 9783631745816. ISSN 2199-028X.

32 GAUČÍK, Štefan. *Az állameszme kritikusa. Tarján Ödön válogatott kisebbség - és gazdaságpolitikai beszédei és írásai*. Bratislava: Kalligram, 2017. 328 s. ISBN 9788081019494.

33 „*aki tót pap létére is magyar író*“. *Haan Lajos levelei és visszaemlékezései*. Szerkesztette: Demmel József, Katona Csaba. Békéscsaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku; Budapest: Magyar tudományos Akademia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2017. 419 s. ISBN 9786155615696.

34 *Konfesia a národ: kontexty konfesionálnej a národnej identity slovenskej spoločnosti v 19. a 20. storočí*. Eds. Mária Žiláková, Krisztina Eszter Szudová a József Demmel. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2017. 253 s. Kor/ridor Knihy, 11. ISBN 786155615702. ISSN 2064-7727.

Komisie historikov organizujú pravidelné stretnutia v podobe medzinárodných konferencií a workshopov. Výstupom sú konferenčné zborníky a ročenky. V rokoch 2017 – 2018 nemecko-česká a nemecko slovenská komisia historikov vydala tri publikácie, ktoré sú výstupom ich spoločných pravidelných zasadnutí. Dušan Kováč participoval editorsky na vydaní zborníka *Erinnern – Austellen – Speichern: Deutsch-tschechische und deutsch-slowakische Beziehungsgeschichte im Museum*.³⁵ Na príprave zborníka z HÚ SAV sa autorsky podieľali ešte Elena Mannová a Michal Schvarc. Edita Ivaničková bola spolueditorkou zborníka *Flüchtlinge und Asyl im Nachbarland: Die Tschechoslowakei und Deutschland 1933 bis 1989*.³⁶ Okrem nej boli autormi z HÚ SAV Slavomír Michálek, Zuzana Poláčková a Dušan Segeš. Tretím zborníkom z medzinárodnej komisie historikov je *Eigentumsregime und Eigentumskonflikte im 20. Jahrhundert: Deutschland und die Tschechoslowakei im internationalen Kontext*, na ktorom sa editorsky i autorsky podieľal Roman Holec.³⁷ Autormi z HÚ SAV okrem neho boli Ľudovít Hallon a Michal Schvarc.

Roman Holec je spolueditorom i spoluautorom štyroch zborníkov *Vliv české a slovenské exilové historiografie na historiografie domácí; Cirkev, štát a česko-slovenské vzťahy v prvej polovici 20. storočia; Ženská otázka a gender v československých moderních dějinách a Umenie vo vojne – vojna v umení: (pamäť I. svetovej vojny v literatúre a umení)*, ktoré uverejnila Česko-slovenská historická ročenka v rámci činnosti česko-slovenskej/slovensko-českej komisie historikov.³⁸

35 *Erinnern – Austellen – Speichern: Deutsch-tschechische und deutsch-slowakische Beziehungsgeschichte im Museum*. Herausgegeben von Dušan Kováč, Miloš Řezník, Martin Schulze Wessel. Essen: Klartext Verlag, 2017. 248 s. Veröffentlichungen der Deutsch-Tschechischen und Deutsch-Slowakischen Historikerkommission. Herausgegeben von Christoph Cornelissen, Band 21. ISBN 9783837516890.

36 *Flüchtlinge und Asyl im Nachbarland: Die Tschechoslowakei und Deutschland 1933 bis 1989*. Hg. Detlef Brandes, Edita Ivaničková, Jiří Pešek. Essen: Klartext Verlag, 2018. 359 s. Veröffentlichungen der Deutsch-Tschechischen und Deutsch-Slowakischen Historikerkommission, 22. ISBN 9783837519051.

37 *Eigentumsregime und Eigentumskonflikte im 20. Jahrhundert: Deutschland und die Tschechoslowakei im internationalen Kontext*. Eds. Dieter Gosewinkel, Roman Holec, Miloš Řezník. Essen: Klartext Verlag, 2018. 423 s. Veröffentlichungen der Deutsch-Tschechischen und Deutsch-Slowakischen Historikerkommission, 23. ISBN 9783837519433.

38 *Vliv české a slovenské exilové historiografie na historiografie domácí*. Eds. Vladimír Goněc, Roman Holec. In *Česko-slovenská historická ročenka 2014 – 2015*, 2016, s. 111-176. *Cirkev, štát a česko-slovenské vzťahy v prvej polovici 20. storočia*. Eds. Vladimír Goněc, Roman Hole. In *Česko-slovenská historická ročenka 2014 – 2015*, 2016, s. 177-296. *Ženská otázka a gender v československých moderních dějinách*. Eds. Vladimír Goněc, Roman Holec. In *Česko-slovenská historická ročenka 2014 – 2015*, 2016, s. 297-398. *Umenie vo vojne – vojna v umení: (pamäť I. svetovej vojny v literatúre a umení)*. Eds. Roman

Posledným zborníkom vydaným z činnosti komisie historikov je *Paměť – expozice – ukládání: muzealizace dějin v česko-německo-slovenském kontextu*, na ktorom sa z HÚ SAV editorsky podieľal Dušan Kováč a autorsky Michal Schvarc a Elena Mannová.³⁹

V uplynulých dvoch rokoch sa naďalej vydávali zborníky z rôznych medzinárodných i domácich konferencií, sympózií a workshopov, na ktorých sa editorsky (zostavovateľsky) i autorsky podieľali pracovníci Historického ústavu SAV. História Karpatských Nemcov na Slovensku je venovaný zborník zo zahraničnej vedeckej konferencie *Migration – Zentrum und Peripherie – Kulturelle Vielfalt*. Na jeho príprave sa editorsky i autorsky podieľal Michal Schvarc. Okrem neho sa autorsky podieľali aj Dušan Kováč a Dušan Segeš.⁴⁰

Problematicku holokaustu rieši zborník z medzinárodnej konferencie *Odhaľovanie ŠOA. Odpor a úsilie Židov informovať svet o genocíde (Uncovering the SHOAH. Resistance of Jews and Their Efforts to Inform the World on Genocide: Proceeding of the International academic conference held on 26th August 2015 in Žilina)*, na ktorej editorsky participoval Ján Hlavinka.⁴¹ Autorsky do zborníka prispeli aj Martina Fiamová, Ján Hlavinka, Ivan Kamenec, Katarína Mešková Hradská a Michal Schvarc.

Bohumila Ferenčuhová sa autorsky podieľala na príprave výstavy k výročiu Milana Rastislava Štefánika *Roky bojov, obetí a nádejí 1914 – 1920*.⁴²

V neposlednom rade treba spomenúť aj populárno-vednú a regionálnu knižnú produkciu viacerých zaujímavých a prínosných publikácií, na ktorých participoval značný počet pracovníkov ústavu. Zo starších dejín si zasluhuje pozornosť monografia *Najväčšie záhady a mystériá Slovenska. Tajomné nálezy a svedectvá*

Holec, Vladimír Goněc. In *Česko-slovenská historická ročenka*, 2017, s. 143-222.

39 *Paměť – expozice - ukládání: muzealizace dějin v česko-německo-slovenském kontextu*. Eds. Dušan Kováč, Miloš Řezník, Martin Schulz Wessel. Praha: Česko-německá komise historiků; Masarykův ústav; Archiv AV ČR, 2017. 177 s. ISBN 9788087782736.

40 *Migration – Zentrum und Peripherie – Kulturelle Vielfalt: Neue Zugänge zur Geschichte der Deutschen in der Slowakei*. Hg. Martin Zückert, Michal Schvarc, Jörg Meier. Leipzig: BiblionMedia, 2016. 352 s. ISBN 9783866885127.

41 *Uncovering the SHOAH. Resistance of Jews and Their Efforts to Inform the World on Genocide: Proceeding of the International academic conference held on 26th August 2015 in Žilina = Odhaľovanie ŠOA. Odpor a úsilie Židov informovať svet o genocíde. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej dňa 26. augusta 2015 v Žiline*. Edited by Ján Hlavinka, Hana Kubátová. Bratislava: Historický ústav SAV; Praha: Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzálem, 2016. 149 s. (angl.). ISBN 9788090669109.

42 *Roky bojov, obetí a nádejí 1914 – 1920: výstava Nadácie M. R. Štefánika*. Výstavu autorsky pripravili: Bohumila Ferenčuhová, Ján Fúška, Samuel Jovankovič, Miroslav Pekník, Pavel Šesták, Ferdinand Vrabel. Bratislava: Nadácia M. R. Štefánika; Ústav politických vied SAV, 2016. 1 CD. ISBN 97881097246501.

o nevysvetliteľných javoch, záhadných zjaveniach, legendách a tajuplných postavách našej histórie, na ktorej sa autorsky podieľala Tünde Lengyelová.⁴³

Zaujímavosti z histórie od stredoveku až po koniec 20. storočia prinieslo niekoľko desiatok príbehov v knihe *História zadnými dverami. Nezvyčajné príbehy zo slovenských a svetových dejín*, na ktorom sa autorsky podieľal nezvyčajne rozsiahly kolektív asi 50 historikov Historického ústavu SAV pod vedením Slavomíra Michálka (Marcela Bednárová, Martina Benčuríková, Juraj Benko, Peter Bystrický, Viliam Čičaj, Daniela Dvořáková, Vojtech Dangl, Marek Druga, Diana Duchoňová, Michal Ďurčo, Jakub Drábik, Anna Falisová, Martina Fiamová, Anna Fundárková, Eva Frimmová, Štefan Gaučík, Ľudovít Hallon, Matej Hanula, Roman Holec, Tomáš Homola, Miriam Hlavačková, Angelika Herucová, Karol Hollý, Ján Hlavinka, Pavol Hudáček, Tomáš Janura, Vlasta Jaksicsová, Juraj Kalina, Ivan Kamenec, Ľubica Kázmerová, Daniela Kodajová, Ivona Kollárová, Michal Kšiňan, Ingrid Kušniráková, Tünde Lengyelová, Žofia Lysá, Peter Macho, Katarína Mešková Hradská, Linda Osyková, Marek Oravec, Filip Paučík, Jan Pešek, Jaroslava Roguľová, Miroslav Sabol, Dušan Segeš, Stanislav Sikora, Ján Steinhübel, Miloslav Szabó, Michal Schvarc, Peter Šoltés, Martin Štefánik, Marína Zavacká, Dušan Zupka a Jozef Žatkuliak.⁴⁴

Editorom a autorom veľkej skladačky *Slovaks through the Century*, ktorú vydalo Ministerstvo zahraničných vecí SR v spolupráci s Historickým ústavom SAV je Slavomír Michálek.⁴⁵

Regionálna publikácia *Detva: monografia mesta*, na ktorej editorsky aj autorsky participovali Mária Ďurková a Anna Falisová si kladie za cieľ spopularizovať a sprístupniť čitateľom v reprezentatívnej podobe historicko-kultúrne dedičstvo Detvy a podpolianskeho kraja.⁴⁶

Ako už býva zvykom, aj v uplynulých dvoch rokoch pre veľký záujem odbornej i laickej čitateľskej verejnosti vychádzali v domácich aj v zahraničných vydavateľstvách prepracované a doplnené vydania publikácií našich autorov. Ide o vedecké a odborné monografie Daniely Dvořákovovej, ktoré vyšli v rámci Centra

43 JESENSKÝ, Miloš – LACIKA, Ján – LENGYELOVÁ, Tünde – MACHAJ, Luboš. *Najväčšie záhady a mystéria Slovenska : tajomné nálezy a svedectvá o nevysvetliteľných javoch, záhadných zjaveniach, legendárnych a tajuplných postavách našej histórie*. Zostavila a redigovala Zora Špačková. Bratislava: IKAR – Príroda, 2017. 287 s. ISBN 9788055156088.

44 *História zadnými dverami: nezvyčajné príbehy zo slovenských aj svetových dejín*. Zost. Slavomír Michálek. Bratislava: Promedia, 2018. ISBN 9788081596803.

45 *Slovaks through the Century*. Ed. Slavomír Michálek. Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic; Institute of History Slovak Academy of Sciences, 2018, neustránkovaná skladačka.

46 *Detva: monografia mesta*. Zost. Anna Ostrihoňová, Mária Ďurková, Renata Babicová, Milan Križo, Peter Urban. Mesto Detva 2018. 349 s. ISBN 97880973001125.

excelentnosti SAV *Hrady na Slovensku* a projektu APVV *Stredoveké hrady na Slovensku. Život, kultúra a spoločnosť*,⁴⁷ ďalej Diany Duchoňovej, ktoré vyšli v rámci Centra excelentnosti SAV *Hrady na Slovensku* a projektu VEGA *Spoločnosť raného novoveku – identity, konflikty interakcie*⁴⁸ a nedávno zosnulého historika Vojtecha Dangla.⁴⁹

Historický ústav SAV bol v rokoch 2017 – 2018 vydavateľom alebo spoluvydavateľom viacerých významných medzinárodných i domácich vedeckých a odborných časopisov. Formou vedeckých štúdií, článkov, materiálov, recenzií a odborných diskusií do nich pravidelne prispievali pracovníci ústavu i domáci a zahraniční odborníci.

Na prvom mieste treba spomenúť jeden z najstarších a najvýznamnejších vedeckých časopisov na Slovensku týkajúci sa dejín *Historický časopis: vedecký časopis o dejinách Slovenska a strednej Európy*, ktorý vychádza už od roku 1953. Pôvodne vychádzal ako štvrťročník (+ Supplement v angličtine), od roku 2015 vychádza päťkrát do roka, pričom posledné číslo je v anglickom jazyku. Hlavným redaktorom je Dušan Kováč a medzinárodnú redakčnú radu tvorí 19 renomovaných vedeckých odborníkov. Časopis je dlhodobo indexovaný a citovaný vo viacerých významných medzinárodných bibliografických databázach, z ktorých najdôležitejšie sú Web of Sciences, Current Contents (od roku 1968) a SCOPUS (od roku 2002). V rokoch 2017 – 2018 v ňom bolo publikovaných približne šesťdesiat vedeckých a odborných štúdií, recenzií a anotácií našich pracovníkov.⁵⁰

47 DVOŘÁKOVÁ, Daniela. *Barbara von Cilli. Die Schwarze Königin (1392–1451): Die Lebensgeschichte einer ungarischen, römisch-deutschen und böhmischen Königin*. Frankfurt am Main: Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften; Bratislava: VEDA, Publishing House of the Slovak Academy of Sciences, 2017. 344 s. Spectrum Slovakia, Band 11. ISBN 9783631673263.

DVOŘÁKOVÁ, Daniela. *Čierna kráľovná Barbora Celjská (1392 – 1451): životný príbeh uhorskej, rímsko-nemeckej a českej kráľovnej*. 2. doplnené vydanie. Budmerice: Vydavateľstvo RAK, 2017. 303 s. ISBN 9788085501681.

DVOŘÁKOVÁ, Daniela. *Rytier a jeho kráľ: Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský. Sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitným zreteľom na územie Slovenska*. 3. doplnené vydanie. Budmerice: Vydavateľstvo RAK, 2017. 598 s. ISBN 9788085501674.

48 DUCHOŇOVÁ, Diana. *Palatín Mikuláš Esterházy: dvorská spoločnosť a aristokratická každodennosť*. Prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Historický ústav SAV; VEDA, vydavateľstvo SAV, 2017. 558 s. ISBN 9788022416061.

49 DANGL, Vojtech. *Bitky a bojiská v našich dejinách*. 2. opravené, rozšírené vydanie dvoch zväzkov diela *Bitky a bojiská v našich dejinách*, ktoré vydavateľstvo Perfekt vydalo v rokoch 2005 a 2007. Bratislava: Perfekt, 2017. 787 s. ISBN 9788080468644.

50 *Historický časopis: Historického ústavu SAV (do r. 2012): vedecký časopis o dejinách Slovenska a strednej Európy (od r. 2012)*. Hlavný redaktor Dušan Kováč. Bratislava: Slovak Academic Press, 1952. ISSN 0018-2575.

Druhým časopisom, ktorého vydavateľom je Historický ústav SAV je internetový časopis *Forum Historiae: časopis a portál pre históriu a príbuzné spoločenské vedy*, ktorý je projektom mladšej generácie historikov ústavu. Šéfredaktorom je Ladislav Vörös a redakčnú radu tvorí dvadsaťpäť slovenských a zahraničných vedeckých odborníkov. Časopis vychádza dvakrát do roka a jeho jednotlivé čísla sú monotematické. Hoci je v prvom rade historickým časopisom, cielene sa snaží o interdisciplinaritu. Spoluautormi jednotlivých čísel FH sú okrem historikov aj sociológovia, sociálni a kultúrni antropológovia, filozofi, teoretici umenia, architektúry a bádatelia z rôznych ďalších humanitných a spoločenských vied. Roku 2017 bolo prvé číslo FH venované životnému prostrediu a prírode *Krajina, príroda a životné prostredie v minulosti*, ktorého spoluzostavovateľom bol Karol Hollý.⁵¹

Témou druhého čísla boli dejiny umenia 19. storočia *Local Roots – European Connections. The Position of Nazarene Art in 19th-Century Europe* a jeho spoluzostavovateľkou Angelika Herucová.⁵² Roku 2018 prvé číslo FH zostavili Ladislav Vörös a Peter Šoltés pod názvom *Elity na Slovensku v 19. a 20. storočí*.⁵³ Druhé číslo časopisu prinieslo vojenskú problematiku *Vystúpenia z vojen: od napoleonských vojen po druhú svetovú vojnu* a zostavili ho Bohumila Ferenčuhová a Michal Kšiňan.⁵⁴

Historický ústav SAV naďalej pokračuje vo vydávaní periodika *Historické štúdie: ročenka Historického ústavu SAV*, ktorej hlavnou redaktorkou je Ingrid Kušniráková. V poslednom období sú jednotlivé čísla monotematické alebo obsahujú i viac tematických okruhov. Roku 2017 bola vydaná ročenka s témou *Historická pamäť a dejiny Slovenska – procesy inštrumentalizácie a manipulácie v 19. a 20. storočí*.⁵⁵ Autorsky do čísla prispeli Elena Mannová, Peter Macho, Ingrid Kušniráková, Ivona Kollárová, Marcela Bednárová, Roman Holec, Gabriela Dudeková, Dušan Kováč a Daniela Kodajová.

51 *Krajina, príroda a životné prostredie v minulosti: Forum historiae 11, č. 1/2017* [elektronický zdroj]. Zost. Karol Hollý, Pavel Hronček. Bratislava: Historický ústav SAV, 2017. Dostupné na internete: <<http://forumhistoriae.sk/casopis>> ISSN 1337-6861 [cit. 2019-10-16].

52 *Local Roots – European Connections. The Position of Nazarene Art in 19th-Century Europe: Forum historiae 11, č. 2/2017* [elektronický zdroj]. Zost. Pavla Machalíková, Angelika Herucová. Bratislava: Historický ústav SAV, 2017. Dostupné na internete: <<http://forumhistoriae.sk/web/10180/181>>. ISSN 1337-6861 [cit. 2019-10-16].

53 Porovnaj poznámku č. 16.

54 Porovnaj poznámku č. 11.

55 *Historické štúdie: ročenka Historického ústavu Slovenskej akadémie vied: Annual of the Historical Institute of the Slovak Academy of Sciences: Jahrbuch des Historischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften* (č. 51). Hl. redaktorka Ingrid Kušniráková. Bratislava: Veda; Historický ústav SAV, 2017. ISBN 9788022409919. ISSN 0440-9515.

Od roku 2018 k už uvedeným časopisom vydávaným HÚ SAV pribudlo ďalšie periodikum a to *Architektúra & Urbanizmus*.⁵⁶ Ide o časopis, ktorý vychádza už od roku 1967 v slovenčine, češtine a angličtine a je indexovaný vo významných medzinárodných bibliografických databázach, ako sú WOS, Current Contents, Scopus a ďalšie. Do mája 2018 bol jeho vydavateľom Ústav stavebníctva a architektúry SAV. Hlavným redaktorom je Matúš Dulla a editorkou Henrieta Moravčíková. Publikuje štúdie z oblasti teórie modernej a súčasnej architektúry a urbanizmu a zameriava sa na súčasný stav, históriu, filozofiu a kultúru architektúry a urbanizmu.

Občianske združenie HISTÓRIA v spolupráci s Historickým ústavom SAV a Slovenskou historickou spoločnosťou pokračovalo vo vydávaní vedecko-populárneho časopisu *História: revue o dejinách spoločnosti*, do ktorého v hojnom počte prispievali aj pracovníci z Historického ústavu SAV.⁵⁷ Šéfredaktorom je Miroslav Fabricius a redakčnú radu tvorí 19 odborníkov zo Slovenskej akadémie vied a vysokých škôl.

* Štúdia vznikla v rámci ústavnej úlohy Historického ústavu SAV (2019 – 2021) *Historiografia v Historickom ústave SAV* a grantového projektu VEGA 2/0129/18 *Panovnícka moc v stredoveku. Vývoj panovníckej moci od veľkomoravských kniežat po kráľov neskorého stredoveku*.

PhDr. Mária Ďurková

Historický ústav SAV

P. O. Box 198, Klemensova 19, 814 99 Bratislava

e-mail: histdurk@savba.sk

56 *Architektúra & urbanizmus* = *Architektura & Urbanismus: journal of architectural and town-planning theory*. Hlavný redaktor Matúš Dulla, editor Henrieta Moravčíková. Bratislava: Historický ústav SAV. ISSN 0044-8680.

57 V štúdií uvádzaná literatúra je výstupom z programu EPCA (evidencia publikačnej činnosti v SAV) za roky 2017 – 2018 s dodatkami za rok 2016 a jej popis zodpovedá príslušnej smernici SAV č. 303/A/2015 o evidencii a kategorizácii publikačnej činnosti a ohlasov.